

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Van Yüzüncü Yıl University
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl / Year: 2021 - Sayı / Issue: 53
Sayfa/Page: 467-500
ISSN: 1302-6879

Tek Parti Döneminde Samsun'da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1950)* Republic Day Celebrations in Samsun in the One-Party Period (1934-1950)

• Handan HAYKIR*

* Dr. Öğr. Gör., Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, Elazığ/Türkiye.
Dr. Lecturer, Fırat University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History, Elazığ/ Turkey.
handanhaykir@hotmail.com
ORCID: 0000-0001-7302-8141

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:
Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi / Date Received:
06/08/2021
Kabul Tarihi / Date Accepted:
14/09/2021
Yayın Tarihi / Date Published:
30/09/2021

Atf: Haykır, H (2021). Tek Parti Döneminde Samsun'da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1950). *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 53, 467-500.

Citation: Haykır, H. (2021). Republic Day Celebrations in Samsun in the One-Party Period (1934-1950). *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, 53, 467-500.

Öz

Güçlü ve kahramanlıklarla dolu bir tarihe sahip olan Türk Milleti için, milli duyguları hep diri tutmada ve gelecek nesillere aktarmada milli bayramların önemli bir yeri ve etkisi olmuştur. Bu milli bayramların en önemlisi ise Cumhuriyet Bayramı'dır. 29 Ekim 1923 tarihinde ilan edilen Cumhuriyet rejimi, bütün yurttaki ekseriyetle büyük bir memnuniyet ve sevinçle karşılanmıştır. Cumhuriyetin birinci yıldönümü kutlamaları, 1924 yılında devlet tarafından bir kararname yayınlanarak organize edilmiştir. Halk, yeni rejimi benimsediğini, kutlamalara yoğun bir katılım sağlayarak göstermiştir. Cumhuriyetin ilan edildiği gün, Meclis'in 19 Nisan 1925 tarihli oturumunda, bu gün milli bayram olarak kabul edilmiş ve bu tarihten itibaren, 29 Ekim ülke içinde ve dış temsilciliklerde bayram olarak kutlanmaya başlanmıştır. Çağdaş ve güçlü bir devlet olma yolunda kurulan rejimin halka anlatılması, benimsetilmesi, milli bilincin kuvvetlendirilmesi ve devlet millet kaynaşmasının sağlanması amacıyla, bu kutlamalara ayrı bir önem verilmiştir. Kutlamalar, özellikle 1933-1950 yılları arasında merkezden gönderilen talimatnameler ile yurdun dört bir yanında belli bir plan ve program çerçevesinde yürütülmüştür. Çalışmamızda, Samsun'da 1934-1950 yılları arasında gerçekleştirilen Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının hazırlık aşaması, içeriği, bayramın nasıl kutlandığı, halk tarafından gösterilen ilgi ve alaka, arşiv belgeleri, resmi yayınlar, süreli yayınlar ve tetkik eserlerden yararlanılarak incelenmiş ve değerlendirilmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Samsun, cumhuriyet, Cumhuriyet Bayramı, kutlama törenleri, Cumhuriyet Halk Partisi, Halkevleri.

* Bu çalışma 2-4 Mayıs 2019 tarihinde Samsun'da düzenlenen "100. Yılında 19 Mayıs ve Milli Mücadele Uluslararası Sempozyumu"nda sözlü olarak sunulan ve yayınlanmayan bildirinin yeniden gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

Abstract

For the Turkish Nation, which has a strong and heroic history, national days have an important place and effect in keeping national feelings alive and handing down them to the next generations. The most important of these national days is Republic Day. The republican regime proclaimed on October 29, 1923, was met with great satisfaction and joy in most of the country. The first anniversary celebrations of the Republic were organized by publishing a decree by the state, in 1924. The people showed that they adopted the new regime by participating in the celebrations intensively. The day, when the Republic was proclaimed, was accepted as a national holiday in the session of the Assembly dated April 19, 1925, and from this date, October 29 began to be celebrated as a holiday in the country and in the representations in the foreign countries. Special importance was attached to these celebrations in order to explain and make the people adopted this regime, which was established on the way to become a modern and strong state, to strengthen national consciousness, and ensure the cohesion of the state and nation. Celebrations were carried out within the framework of a certain plan and program all over the country, especially between 1933 and 1950, with the instructions sent from the central government. In this study, the preparation phase of the Republic Day celebrations held in Samsun between 1934 and 1950, and its content, how this special day was celebrated, the interest and relevance shown by the public will be examined and evaluated in the light of archival documents, official publications, periodicals, and research works.

Keywords: Samsun, republic, Republic Day, celebration ceremonies, Republican People's Party, Community Centers.

Giriş

Milli bayramlar, tarihsel geçmişin yeniden biçimlendirilmesine aracılık eden siyasi karakterli törenlerdir. Halk, sınıf ve görüş farklılıklarının yok sayıldığı bayramlara, milli değerler etrafında şekillenen duygularını en yoğun şekilde paylaşmaları için davet edilir. Bu çerçevede milli bayramlar, toplumsal mutabakatın somutlaştığı, halkın mevcut siyasi düzeni onayladığı, siyasi iktidarın meşruluğunun pekiştirildiği bir toplanma anı olarak yorumlanabilir (Çaymaz, 2007: 116).

TBMM'nin açılmasıyla birlikte, milli bayram geleneğimiz de şekillenmeye başlamıştır. Bu hususta atılan ilk adım, Refik Şefket Bey ve arkadaşlarının Meclisin açıldığı 23 Nisan gününün milli bayram olarak kutlanması yönündeki, 21 Nisan 1921 tarihli kanun teklifinin kabul edilmesiyle gerçekleşmiştir. Bu bayramı, Cumhuriyet'in ilan edildiği 29 Ekim gününün milli bayram olarak ilan edilmesi takip etmiştir (Çanak, 2013: 3).

Türk Milleti, Milli Mücadeleden başarıyla çıkmış, milletin iradesinin etkin kılınması amacıyla, Cumhuriyet ilan edilmiş ve 101

pare top atışıyla tüm yurda duyurulmuştur. Cumhuriyet rejiminin, halk tarafından benimsenip sahiplenilmesi, Hükümetin öncelikli politikalarından olmuştur. Bu amaç doğrultusunda resmi olarak bayram kabul edilmemiş olsa da, 29 Ekim 1924 yılında yapılacak kutlamalara dair bir kararname yayınlanmış ve Cumhuriyetin ilanının birinci yılı bu kararnameye göre kutlanmıştır. Devlet tarafından organize edilen kutlamalara halk yoğun ilgi göstermiş, geniş bir katılımı gerçekleşen törenler, daha sonra yapılacak Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının başlangıcı olmuştur (Çevik ve Haykır, 2014: 197).

Millî egemenliğe dayalı yeni rejimin yıl dönümlerinin, yurtda ve yurtdışındaki temsilciliklerde büyük coşku yaratacak biçimde kutlanması, yapılan inkıâpların kökleşmesi açısından önemli bir görev sayılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Cumhuriyet'in ilanının resmi bayram olarak kabul edilmesi amacıyla, Başvekil Ali Fethi (Okyar) Bey tarafından, 8 Şubat 1925 yılında meclise bir kanun teklifi sunulmuştur (Öztürk, 2015: 586). Teklif metninde “*Medeni ülkelerden her biri kendisi için milli bayram olmak üzere tek bir gün kabul etmiştir. Her millet, bu şekilde belirlediği günü resmi özel gün sayarak, yalnız o günü gerek ülke içinde gerekse dış temsilciliklerde milli törenle icra ederler. Örneğin Fransa'nın özel günü 14 Temmuz, Amerika'nın ise 24 Temmuz rastlar. Türkiye Cumhuriyeti için de özel bir gün tayin etmek gerekmektedir. O gün ise Cumhuriyetin ilan edildiği 29 Ekim'den başka bir gün olmamalıdır.*” denilmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1924: 164-167).

Kanun teklifi 19 Nisan 1925’de Mecliste görüşülerek kabul edilmiş ve 23 Nisan 1925’de Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. 29 Ekim gününün, milli bayram olarak kutlanmasına dair çıkarılan kanun şu dört maddeden oluşmaktadır:

“Madde 1: Türkiye dahil ve haricinde devlet namına yapılacak milli bayram merasimi Cumhuriyetin ilan edildiği 29 Teşrinievvel günü icra edilir.

Madde 2. İş bu milli bayram merasiminin tarz-ı icrasıyla sair bayramlarda icra olunacak merasimin tarzı İcra Vekilleri Heyetince tayin olunur.

Madde 3: Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 4: Bu kanunun icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur” (Düstur, 1341: 96).

29 Ekim’in resmi bayram olarak kabul edilmesiyle birlikte, Cumhuriyet Bayramı 29 Ekim 1925’den itibaren, memleketin her köşesinde ve yurtdışındaki temsilciliklerimizde törenlerle kutlanmaya başlanmıştır (Haykır ve Çevik: 2014: 333). Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında, yıkılan bir devletin enkazından kurulan Türkiye

Cumhuriyeti rejiminin anlaşılmasını sağlamak ve meşruiyetini kabul ettirmek temel amaç olmuştur (Bolat, 2010: 598).

Cumhuriyetin onuncu yılına gelindiğinde, bayram kutlamalarına ayrı bir önem verilmiştir. Bu doğrultuda, Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının düzenli bir şekilde yürütülmesi amaçlanmış ve Cumhuriyet Halk Fırkası tarafından, TBMM Başkanlığı'na bir kanun teklifi verilmiştir. Verilen kanun teklifinde, bayramın üç gün olacağı, hafta tatili kanununun uygulanacağı, resmi ve özel kurumların süslenmesi, levha ve afişlerin asılması, sinema ve tiyatro salonlarının yapılacak konferans, nutuk ve temsili gösteriler için ücretsiz olarak halka açık olması, bayram organizasyonlarının merkezde yüksek komisyon, şehir, kasaba ve köylerde ise komitelerce düzenlenmesi, bu işler için tahsis edilecek paraların komitelerin emrine verilmesi, komite üyelerinin fırka ve meclisten seçileceği belirtilmiştir (Doğaner, 2007: 121).

Kabul edilen teklif, 11 Haziran 1933 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanuna göre, Cumhuriyet Bayramı üç gün sürmüştür ve bu üç gün boyunca resmi kurumlar tatil edilmiştir. Bayram kutlamaları çok önceden başlamış, şehirler süslenmiş, gazeteler özel sayılar çıkarmış, halkın eğlenmesi için şöenler düzenlenmiş, Cumhuriyet'in getirdiği kazanımları halka daha iyi anlatmak için kurulan halk kürsülerinde konferanslar verilmiştir. Onuncu yıl kutlamaları, daha sonraki yıllarda yapılan kutlamalara da örnek olmuştur (Alpaslan, 2017: 98).

Milli Mücadele tarihinde önemli bir yere sahip olan Samsun'da, Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına tüm yurttaki olduğu gibi, büyük önem verilmiş ve coşkuyla kutlanmıştır. Tek parti döneminde yapılan kutlamalar, CHP Genel Sekreterliği tarafından gönderilen talimata uygun olarak, Valinin başkanlığında oluşturulan komite tarafından hazırlanan program dâhilinde gerçekleştirilmiştir. 1924 yılından itibaren belli bir talimat çerçevesinde aralıksız kutlanarak bir ritüel haline alan Cumhuriyet Bayramı kutlamaları, özellikle 1933 yılından itibaren hemen hemen hiç değişmeden aynı çerçevede kutlanmaya devam etmiştir. Yine, il, ilçe ve köylerdeki idari amirler tarafından Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının nasıl geçtiğine dair raporlar hazırlanarak, bayramda çekilen resimlerle birlikte CHP Genel Sekreterliği'ne bildirilmiştir (BCA, 490.01.1147.26.1).

1. Samsun'da 1934 Yılı Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

Samsun'da 1934 yılı bayram kutlamaları hazırlıkları bir gün önceden başlamış ve şehrin dört bir yanı bayram dolayısıyla süslenmiş, caddelerine taklar kurulmuş ve bayraklar asılmıştır (Samsun, S.566, 1

İkinci Teşrin 1934, s.1.). Resmi kurumların duvarlarına afişler ve özlü sözler yapıştirılmıştır (BCA, 490.01.1147.26.1).

Saat 10.30'da Vali Vekili Hüseyin Avni Paşa, Hükümet Caddesi ve Cumhuriyet Alanı'nı dolduran halkın önünden geçerek halkın bayramını kutlamıştır. Daha sonra askeri bando tarafında İstiklal Marşı, Halkevi bandosu tarafından da Onuncu Yıl Marşı çalınmış ve orada bulunan birçok öğrenci ve resmi görevli marşların okunmasına eşlik etmişlerdir. Marşların ardından, Vali ve diğer memurlar kendileri için hazırlanan bölüme geçmiş ve böylece geçit resmi başlamıştır (BCA, 490.01.1147.26.1).

Geçit resmine sırasıyla askeri birlikler, polisler, öğrenciler, esnaf cemiyetleri, süvari ve piyade köylüler katılmışlardır. Geçit resmi tamamlandıktan sonra resmi heyet ve beraberindekiler Atatürk Anıtı'nı ziyaret ederek çelenkler koymuşlardır ve böylece sabah merasimi sona ermiştir (BCA, 490.01.1147.26.1).

Öğleden sonra, şehrin muhtelif yerlerinde verilen konferanslara halkın yoğun bir katılımı olmuş; özellikle Halkevi üyelerinin yapmış olduğu konuşmalar, halk tarafından coşkuyla dinlenmiştir. Saat 14.00'de, On dokuz Mayıs Mektebi'nin temel atma, Cumhuriyet Mektebi ile Gasil ve Tephirhane'nin açılış törenleri yapılmıştır. Okullarda, Cumhuriyet ve inkılâp temalı müsamereler verilmiştir. Fener Sahası'nda futbol maçları düzenlenmiş ve Belediye önünde milli türküler söylenmiş, oyunlar oynanmıştır (Samsun, S.566, 1 İkinci Teşrin 1934, s.1.). Halkın yoğun katılım sağladığı Halkevi Salonu'nda, Maarif Müdürü tarafından bir nutuk verilmiş ve hoparlörlerle, nutkun şehrin birçok yerinde dinlenmesi sağlanmıştır (BCA, 490.01.1147.26.1).

Kutlamalar gece de devam etmiş ve Halkevi Temsili Şubesi tarafından "Mavi Yıldırım" adlı piyes oynanmıştır. Ardından Halkevi Güzel Sanatlar tarafından bir konser verilmiş, konsere şehrin birçok tanınmış siması ve halk katılmıştır. Ayrıca askerler, öğrenciler ve diğer teşekküller tarafından Fener alayı tertip edilerek tüm şehir gezilmiştir (BCA, 490.01.1147.26.1).

Bayramın birinci günü akşamı, Cumhuriyet Bayramı'nın yıldönümü şerefine Gazi Kütüphanesi salonunda Halk Fırkası tarafından balo verilmiş, ikinci günü akşamı da Muallimler Birliği tarafından bir eğlenti yapılmış ve her ikisi de sabaha kadar devam etmiştir (Samsun, S.565, 29 Birinci Teşrin 1934, s.4). Yine bayramın ikinci ve üçüncü günleri, lise, ticaret, ortaokul ve ilkokul öğrencileri Zafer Sineması'nda müsamereler tertip etmişlerdir (Samsun, S.566, 1 İkinci Teşrin 1934, s.1.).

2. Samsun'da 1935 Yılı Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

Samsun'da Cumhuriyetin on ikinci yıldönümü kutlama hazırlıkları günler öncesinden başlamış ve şehrin her yanı bayraklar, taklar ve lambalarla süslenmiştir. Kutlamalar 28 Ekim öğleden sonra başlamış, 13.30'da Belediye önünde konuşmalar yapılmış, ardından saat 14.30'da stadyum açılış töreni gerçekleştirilmiştir. İlerleyen vakitlerde halk, Samsun Halkevi ve Samsun Belediyesi'nin hazırlamış olduğu bayram programlarıyla geç vakte kadar eğlenmiştir (Samsun, S.619, 8 İkinci Teşrin 1935, s.1.).

29 Ekim sabahı halk, kendileri için ayrılan yerleri ve bayram alanına giden yolları doldurmuşlardır. Kutlamalar sabah saat 09.00'da Valilikte yapılan kabul töreniyle başlamış ve buradaki resmi heyet daha sonra Cumhuriyet Meydanı'na geçmişlerdir. Vali ve Tüm Komutan halkın arasından geçerek bayramlarını kutlamışlardır. Daha sonra Askeri Mızıkta tarafından İstiklal Marşı çalınmış, hemen ardından Kültür Direktörü Cemal Gültekin Bey tarafından kısa bir konuşma yapılmıştır. Saat 10.00'da başlayan geçit resminden sonra, Atatürk Anıtı'na gidilerek çelenkler konulmuştur. Öğlen de devam eden kutlamalarda, Belediye ve Halkevi tarafından kurulan kürsülerde, konuşmacılar Cumhuriyetin anlam ve önemine dair konuşmalar yapmışlar, kalabalık guruplar tarafından bu konuşmalar coşku ve ilgiyle takip edilmiştir. Saat 19.30'da askeri birlikler, sporcular, ulusal kurumların üyeleri ve halk Cumhuriyet alanında düzenlenen Fener alayına katılmışlar, gece ise Belediye tarafından Cumhuriyet şerefine balo düzenlenmiştir (Samsun, S.619, 8 İkinci Teşrin 1935, s.1.). Aynı gece Halkevi tarafından da bir gösteri düzenlenmiştir (Samsun, S618, 28 Birinci Teşrin 1935, s.5.).

Bayramın ikinci günü, temeli bir yıl önce atılan On Dokuz Mayıs İlkokulu'nun açılışı ile Sakarya Okulu'nun temel atma töreni yapılmıştır. Bu tür törenler özellikle Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına denk getiriliyor ve rejim yönetiminin yapmış olduğu hizmetler, bu milli günlerde daha da anlam kazanıyordu (Samsun, S.619, 8 İkinci Teşrin 1935, s.1.).

Yine ikinci günü, okullarda müsamereler düzenlenmiş, park iskelesi ile yolcu iskelesi arası bayraklarla süslenmiş, motorlarda türlü şenlikler yapılmıştır. Cumhuriyet Meydanı, Belediye önü ve Halkevi'ne kurulan kürsülerde Cumhuriyet ve inkılâplarla ilgili konuşmalar yapılmış, konferanslar ve aytalar verilmiştir. Belediye önünde, gece-gündüz davul zurna ile ulusal çalgılar çalınmış, Askeri Mızıkta ve Halkevi Bandosu, şehrin her tarafını dolaşarak konserler vermişlerdir. Halk, bayraklar ve ışıklarla süslenmiş bayram

alanlarındaki kutlamalara coşkuyla eşlik etmişlerdir (Samsun, S.619, 8 İkinci Teşrin 1935, s.1).

3. Samsun'da 1936 Yılı Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

Cumhuriyetin on üçüncü yıl dönümü kutlamaları amacıyla, Vali ve CHP İl yönetim Kurulu Başkanı Fuat Tuksal'ın başkanlığında oluşturulan kutlama komitesi tarafından, CHP Genel Merkezi'nden gelen talimatlar çerçevesinde bir kutlama programı hazırlanmış ve bütün ilgili kurumlara iletilmiştir (Samsun, S.666, 29 Birinci Teşrin 1936, s.3).

Bayram hazırlıkları birkaç gün önceden başlamış, bütün şehrin evleri, mağazaları, milli ve resmi daireler bayraklar, kurdeleler, defne dalları ve ampullerle donatılmış, 28 Ekim öğleden sonra başlayan kutlamalarda, vatandaşlar bayram alanlarında davul zurna eşliğinde eğlenmişlerdir. O gece kara ve denizde fener alayları yapılmıştır (Samsun, S.669, 6 İkinci Teşrin 1936, s.1).

29 Ekim sabahı saat 09.00'da Hükümet Konağı'nda yapılan kabul resminin ardından, Vali ve beraberlerindeki törenin yapılacağı Cumhuriyet meydanına geçmişlerdir (Samsun, S.666, 29 Birinci Teşrin 1936, s.1.). Saat 10.00'da Askeri Mızıkacı tarafından İstiklal Marşı çalınmış, Belediye Başkanı Naşit Fırat ve Kültür Direktörü Cemal Gültekin'in konuşmalarının ardından geçit resmi yapılmıştır. Geçit resminde sırasıyla piyade, topçu, süvari, makineli tüfek kitaları, jandarma, polis, izciler, öğrenciler, sporcular, köylü süvariler, amele ve esnaf birlikleri yer almıştır. Özellikle avcıların, avladıkları yabani hayvanlarla geçit merasimine katılmaları halk tarafından ilgiyle izlenmiştir. Sabahki kutlamalar geçit resminden sonra Vali ve resmi kurum temsilcilerinin, Atatürk Anıtı'na giderek çelenk koymalarıyla son bulmuştur (Samsun, S.669, 6 İkinci Teşrin 1936, s.1).

Öğleden sonraki kutlamalarda, Belediye önünde ve Cumhuriyet alanında kurulan kürsülerde günün önemini ve tarihteki yerini anlatan konuşmalar yapılmış, davul zurna eşliğinde halk tarafından halaylar çekilmiştir (Samsun, S.669, 6 İkinci Teşrin 1936, s.1).

Akşam fener alayları düzenlenmiş, ışıklarla aydınlatılan sokaklarda halk geç vakte kadar eğlenmiştir. Saat 21.00'de Halkevi'nde bir konferans verilmiş, gece de Belediye ve Cumhuriyet alanında halk eğlenceleri yapılmıştır (Samsun, S. 666, 9 Birinci Teşrin 1936, s.6).

Bayramın ikinci günü Halkevi tarafından Kazım Paşa Sineması'nda "*Canavar*" isimli bir piyes sahnelenmiş, Belediye salonunda verilen baloda, davetliler sabaha kadar eğlenmişlerdir. Bayramın üçüncü günü de oyunlar ve eğlenceler devam etmiştir (Samsun, S.669, 6 İkinci Teşrin 1936, s.1.). Yine şehirde yapılacak

birçok açılış ve temel atma törenleri, bayram gününe denk getirilmiştir. Bayramın ikinci günü, Samsun'da yapımı tamamlanmış 23 Nisan Okulu, Vilayet Müzesi ve İstiklal Caddesi'nin açılış törenleri ile Havza ve Ladik de inşa edilecek okulların temel atma törenleri yapılmıştır. Bafra'da İsmet İnönü Okulu, Alaçam'da Merkez Okulu ve Vezirköprü'de Belediye tarafından yapılan mezbananın açılış törenleri gerçekleştirilmiştir (Samsun, S. 668, 29 Birinci Teşrin 1936, s.4.). Törenlerde Vali Fuad Tuksal, Tüm Komutan General Lütfi Akpınar, Vali Muavini Orhan Sami Güvena, bütün daire müdürleri ile belediye başkanı ve gazeteciler hazır bulunmuşlardır (Samsun, S.669, 6 İkinci Teşrin 1936, s.1).

4. Samsun'da 1937 Yılı Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

1937 yılında yapılacak Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları için bir program hazırlanmıştır. Bayramda yapılacak olan kutlama organizesi bu hazırlanan program çerçevesinde uygulamaya konulmuştur. 1937 yılında hazırlanan ve Samsun Valisi Fuat Toksal imzasıyla ilgili birimlere gönderilen program “*Cumhuriyetin On Dördüncü Yıl Dönümünü Kutlama Programı*” başlığıyla yayınlanmıştır:

“Bayram:

1- Bayram 28 -10 -1937 Perşembe günü saat on ikide başlar. Bu saate kadar resmi ve özel bütün daire ve kurumlar, ulusal cemiyetler, okullar, evler, alanlar, Sokaklar ve her taraf Bayrak, yazı, resim, tablo ve taklarla süslenmiş olacak, geceleri de bol elektrik ışıklarıyla donatılacaktır.

2- 28- 10- 1937 Perşembe günü:

A) Saat 12'den sonra şehrin her tarafında Bayram şenlikleri başlamış olacaktır.

B) Saat 18'de halkevinde bir konferans verilecek, gece de Cumhuriyet ve uray alanlarında halk eğlenceleri yapılacaktır.

3- 29-10-1937 Cuma günü:

A) Saat 9'da hükümette kabul resmi

B) 10'da Cumhuriyet alanında kutlama töreni yapılacaktır.

C) Cumhuriyet alanında tören duruşu krokide gösterilmiştir.

Saat 9.30'da herkes krokide gösterilen yerini almış bulunacaktır.

4- Kutlama töreni:

A) Vali, yanında Tüm komutanı olduğu halde krokideki sıra üzerine hazır olan grupların önünden ve arasından geçerek herkesin büyük bayramını kutladıktan sonra tribüne geçerek yerlerini almış bulunacaklardır.

B) İstiklal okulundan verilecek bir (Ti) işareti üzerine süel mızıkla istiklal marşını çalacak

C) *İstiklal Marşı'ndan sonra Belediye reisi, Kültür Direktörü, Lise Edebiyat Öğretmeni Melahat Mesta tarafından verilecek aytalar dinlenecektir.*

D) *Aytalardan sonra verilecek (Ti) işareti üzerine geçid resmi başlayacaktır.*

5- *Geçid resmi şu sıra üzerine yapılacaktır:*

A) *Ordu Tüm komutanlığının tertibi üzerine.*

B) *İstiklal ve devrim savaşında canlarını, uzuvlarını vermiş olan kahramanlarımızı imgelemek üzere Subay ve Erat içcil, (Malül gaziler), savaşçılar, ihtiyar gaziler, Şehid anaları.*

C) *Üniformalı yedek subaylar.*

D) *Polis ve jandarma.*

E) *İzciler*

F) *Okullar (kültür dayrasının göstericiyi sıra üzerine)*

G) *Sporcular (spor kurumunun göstereceği sıra üzerine)*

H) *Ulusal Cemiyetler: Kızılay, Çocuk Esirgeme, Türk Hava, Türk Kültür, Ulusal Ekonomi ve Artırma Cemiyetleri v.s.*

İ) *Köylüler, yaya ve atlı, yayalar önde olacaktır. halk kütleleri.*

6- *Tören bittikten sonra Atatürk Anıtına çelenkler konacak ve orada Dumlupınar Okulu öğretmenlerinden Suphiye Varol ve icra reisi Ragıp Kul tarafından verilecek aytalar dinlenecektir.*

7-*Fener alayı:*

A) *20- 10- 1937 gece saat 19.30'da Cumhuriyet alanında askerler, okullar, sporcular, ulusal cemiyetler toplanacak ve Tüm komutanlığının göstereceği subayın başkanlığı altında Uray, Komutanlık, Halk Partisi, Halkevi, lise, hükümet önlerinden geçilecek Cumhuriyet alanına gelinecek oradan dağılacaktır.*

B) *29-10-1937 saat 21'de Belediye tarafından Halkevinde davetlilere bir balo verilecektir.*

C) *Aynı gece Halkevi tarafından Kazım Paşa Sineması'nda bir gösterit verilecektir.*

Ç) *Uray ve Cumhuriyet alanlarında halk eğlencelerine devam edilecektir.*

8) *30-10-1937 Cumartesi günü:*

A) *Temel atma ve açılma törenleri: bu işler için ayrıca gereken tebliğ yapılacaktır.*

B) *Okullar tarafından müsamere ve gösteriler verilecektir.*

C) *Saat 16'da Gazi İskelesile yolcu iskelesi arasında motörlerle şenlikler yapılacaktır.*

D) *Stadyomda saat 15'de maç yapılacaktır.*

9) *Konferans ve Aytalar*

A) Bayram günlerinde C.H.P. İlyönkurulunun tertibi üzerine halkevinde, Cumhuriyet ve Uray Subaşı alanlarında Cumhuriyet ve devrimimiz üzerinde halka konferanslar ve aytalar verilecektir.

B) Halkevi bandosu Halkevi Başkanlığının tertibi üzerine bayram günlerindeki gösterilere iştirak edecektir.

C) Tören, Geçit resmi, Fener alayının yönetimi, kutlama komisyonunca ayrılan kurullar tarafından yapılacaktır.

Cumhuriyet Bayramı Vilayet Kutlama Komisyonu

Cumhuriyetin On Dördüncü Yıl Dönemi Kabul resmi Programı

I. Kabul resmi 29/10/1937 Cuma günü saat 9'da Hükümet Konağı'nda merasime tahsis edilen salonda başlayacaktır.

II. Kabul sırası aşağıda yazılmıştır.

A:

1- Vilayet merkezinde bulunan meb'uslar.

2- Tüm Komutan ve maiyeti, Jandarma Heyeti.

3- Vekâletler müfettişler.

4- Hâkimler, Adliye memurları.

5- Defterdar, Maliye müdürleri, Tapu grup müdürü, Sicil muhafızı.

6- Vali muavini, Emniyet, Muhasebe-i Hususiye, Nüfus müdürleri, Encümen başkâtibi.

7- Maarif Müdürü, Lise, Tecim, Ortaokul müdürleri, öğretmenleri.

8- Nafia müdürü, Su işleri müdürü, Devlet Demir Yolları Başmüfettiş ve Müfettişleri ve Fen heyetleri, Posta Telgraf ve Telefon müdürü.

9- Ziraat, Orman, Veteriner müdürleri ve fen heyetleri.

10- İktisat Vekaleti, Türkoğis müdürü ve raportörleri, İş Dairesi Bölge Amiri ve müfettişleri, Ölçüler ve Ayar Başmüfettiş ve müfettişleri, Liman reisi.

11- Sıhhat ve İçtimai Muavenet Müdürü, Sıtma mücadele reisi, Hastaneler Baştabibleri ve mütehassısları, Sahil Sıhhiye Merkez Tabibi, Resmi tabibler, İskan müdürü.

12- İnhisarlar Başmüdürü, Gümrük, Tütün Fabrikası, Gümrük muhafaza müdürleri.

13- Vakıflar müdürü.

14- Müftü.

B:

1- Vilayet Umumi Meclisi ve Encümeni Üyeleri.

2- Belediye Reisi, Belediye Meclisi ve Encümeni Üyeleri.

3- Cumhuriyet Halk Partisi İlyönkurulu, İlçeyönkurulu, Halkevi Başkanı, ve yönetim kurulu.

- 4- Ticaret, Ziraat Odaları ve Borsa İdare Heyeti.
 - 5- Kızılay, Çocuk Esirgeme, Türk Hava kurumu, Türk Maarif Cemiyeti idare Heyetleri.
 - 6- Baro Heyeti, Noterler.
 7. Bankalar müdürleri.
 - 8- Matbuat mümessilleri.
 - 9- Türk Spor Kurumu Bölge Yönetim kurulu.
 - 10- Ulusal ve Ekonomik diğer kurulların başkanı ve idare heyetleri.
 - 11- Esnaf Cemiyetleri İdare Heyetleri.
- C:
- 1- Kabul resminden çıkanlar Cumhuriyet alanında krokide gösterilen yerlerini alacaklardır.
 2. Cumhuriyet alanında saat 10'da başlayacak tören ayrıca kutlama programında gösterilmiştir.
 - 3- İşbu Kabul resmi programı davetiye yerindedir.” (BCA, 490.01.1147.26.1).

Bayram kutlamaları geçen yıllarda olduğu gibi 28 Ekim öğleden sonra bayram şenlikleriyle başlamış, saat 18.00'de Samsun Halkevi'nde bir konferans verilmiş, gece de Cumhuriyet Alanı'nda ve belediye önünde halk yönelik eğlence programları düzenlenmiştir (BCA, 490.01.1147.26.1).

29 Ekim sabahı saat 09.00da Hükümet Konağı'nda kabul resmi yapılmıştır (Samsun, S.717, 29 Birinci Teşrin 1937, s. 1.). Daha sonra Vali ve beraberindekiler tören alanına geçerek halkın bayramını kutlamışlardır. İstiklal Marşı'nın ardından, Belediye Başkanı, Kültür Direktörü ve edebiyat öğretmeni tarafından konuşmalar yapılmıştır. Yapılan geçit resmi töreninden sonra, Atatürk Anıtı'na geçilerek çelenkler konulmuş ve yapılan konuşmaların ardından tören sona ermiştir (BCA, 490.01.1147.26.1).

Öğleden sonra Cumhuriyet Alanı, Belediye önü ve Halkevi önünde radyodan konuşmalar dinlenmiş ve kurulan halk kürsülerinde konferanslar verilmiştir. Davul zurna eşliğinde milli oyunlar oynanmış ve eğlenceler düzenlenmiştir. Akşam saatlerinde asker, öğrenci, sporcu ve Samsun'da faaliyet gösteren cemiyetlerin temsilcilerinin katıldığı fener alayı düzenlenmiş ve fener alayına katılanlar tüm şehri gezmiştir. Saat 21.00'de Belediye tarafından Halkevi'nde bir balo verilmiş, aynı gece Samsun Halkevi tarafından bir gösteri sergilenmiştir. Cumhuriyet Alanı ve Samsun Belediye binası önünde halk eğlenceleri de geç saatlere kadar devam etmiştir (BCA, 490.01.1147.26.1).

Kutlamalar bayramın son günü de devam etmiş, okullar tarafından müsamere ve gösteriler düzenlenmiş, Gazi İskelesi ile Yolcu İskelesi arasında motorlarla şenlikler yapılmış, saat 15.00'de stadyumda futbol maçı oynanmıştır. Yine aynı gün Çarşamba ve Terme ilçe merkezlerinde Samsun İl Özel idaresi tarafından yaptırılan iki ilkokul ve Bayındırlık Bakanlığı tarafından yaptırılan Çetinkaya Köprüsü'nün açılış törenleri gerçekleştirilmiştir (BCA, 490.01.1147.26.1).

Ayrıca Samsun yerel basınının, Cumhuriyetin on dördüncü yıldönümü münasebetiyle çıkardıkları özel sayılarında, Cumhuriyet'in öneminden bahseden yazılar ve şiirler yer almış, on dört yıllık süreçte Cumhuriyet yönetiminin ülkeye kazandırdıkları hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur (Ahali, S. 797, 29 Birinci Teşrin 1937, s.1.).

Şehrin birçok yerinde kurulan halk kürsülerinde, Cumhuriyetin önemine ve Türk Milleti için ne ifade ettiğine dair konuşmalar yapılmıştır. Bu kürsülerden birinde, İsmail Durgun adlı vatandaş tarafından, Cumhuriyet rejimi ve inkılâpların önemi hakkında şu konuşmayı yapmıştır (BCA, 490.01.1147.26.1).

“Yüce Türk Cumhuriyetini kutlamak üzere toplanan saygılı yurttaşlar: Bayramınız kutlu olsun. Şenliğiniz mutlu olsun.

Bugün yüce Türk Cumhuriyetinin on dördüncü yıl dönümünü kutluyoruz. Türk milleti bundan on dört sene evvel istibdat idaresinden kurtularak onun yerine daha kuvvetli ve daha iyi bir idare olan Cumhuriyet idaresini kurmuştur.

Cihan harbinde müttefiklerimizle yenildik. Düşmanlar yurdumuzu dört taraftan sardılar. İşte o sıralarda ulu önderimiz Atatürk 19 Mayıs 919 da Samsun üzerinden görerek Anadolu'da bir güneş gibi doğdu. Her tarafı aydınlattı. Vatani düşman ayakları altında çiğnenmesinden acı duymayarak ancak kendi ve Türk ulusunu o zulümden kurtardı. Yaşasın Atatürk.

Saygılı Yurttaşlar:

Hükümetimiz dış düşmanları ile bütün hesaplarını alın akı ile gördükten sonra ulusun iyiliği, yurdun güzelleşmesi için yapılacak işleri başarmağa başladı. 29 İlk teşrin 1323 senesinde dünyada en iyi idare şekli olan Cumhuriyeti kurdu. Ve az bir zaman içinde devlete milli şekil verdi. 29 ilk teşrin Türklerin en büyük bayramıdır. Bu büyük bayramı partimiz namına candan kutlarım.

Cumhuriyet demek bir halk hükümeti demektir. Ulusun yaşaması, yurdumuzun düşman saldırılarından korunması için hepimizin istiklal ve Cumhuriyetimize dört el ile sarılmamız, onu canımızla başımızla muhafaza etmemiz lazımdır. Ey Türk genci: Atatürk Cumhuriyeti sana

emanet etti. Senin en büyük vazifen Türk Cumhuriyetini, Türk istiklalini korumaktır. Yaşasın Türk Cumhuriyeti.

Yurttaşlar:

Sizler bu büyük güne kolaylıkla erişmedik. Cumhuriyete ermek için ulusumuz tarihin eşini yazmadığı yığıtlıklar gösterdi. Başka ulusların yenemediği kuvvetleri yendi. Engelleri devirdi, hepimizin bildiği ve çoğumuzun bu zaferi öğünmeye değer nişanlar aldığı İstiklal harbinde memleketimizin dört tarafından hücumla kalkan düşmanlara hadlerin bildirdi. Ve ayrıca ana vatanımızda teşkilat yapmak isteyen pontuscuları vatanımızdan çıkardı. Türklük nedir bilmeyen, kalbinde vatan hissi, milliyet duygusu taşımayan insanlara bu kadar geniş Türk vatanında bir karış bile yer yoktur. Yaşasın Türkiye Cumhuriyeti. Yaşasın Atatürk.

Saygılı yurttaşlar

Bütün bizler Cumhuriyete inanmış ve ona gönülden bağlanmış olan Atatürk çocuğuyuz. İnsanları en temiz iç kuvveti olan inançla benliğini dolduran bu günün çocukları sabahleyin gözünü açarken kendisi dünden daha dinç bulmamasına imkan yoktur. Bu günkü durumumuzun gözümüzün önünde canlandıralım. Türkiye Cumhuriyeti göz kamaştıran tanrısal bir bahar yaşayışı içindedir...

Yurttaş:

Türk Ulusu Kurtuluş Savaşı etrafında bir Müdafai Hukuk Cemiyeti kurdu. Müdafai Hukuk cemiyetinin hedefi düşmanları yurttan atarak ulusun hakiki istiklal ve hakimiyetini kazandırmaktı. İşte bu gün devletin siyasi idaresini elinde tutan C.H.P. o şerefli Müdafai Hukukun mayasından yoğrulmuş bir partidir. Bizlerde C.H.P fedakar birer uzvuyuz. Yaşasın C.H.P.

Türk gençliği Cumhuriyeti ve yaratan Atatürk'ü esaret zincirleriyle bağlamak isteyen kirlî ellerin vatanımıza uzandığı zaman kükremiş bir arslan gibi haddini bildirinceye kadar çarpıştı. Bundan sonra da Cumhuriyet uğrunda canımızı feda etmekten asla çekinmeyelim.

Yaşasın Türkiye Cumhuriyeti. Yaşasın Türk ordusu. Yaşasın Atatürk..." (BCA, 490.01.1147.26.1).

1937 yılında Samsun'da yapılan Cumhuriyet Bayramı kutlama törenlerinin nasıl kutlandığına dair Samsun Valisi tarafından Dahiliye Vekâleti ve Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'ne bir rapor gönderilmiştir. Aşağıda yer verdiğimiz raporda, kutlama törenlerinin en ince ayrıntısına kadar anlatılmıştır:

"Samsun'da Cumhuriyetin On Dördüncü Yıl Dönümü Kutlamalarının Nasıl Kutlandığına Dair Rapor

"Dahiliye Vekili ve CHP Genel Sekreterliğine Ankara

26. 9. 1937 tarih ve 7/1062 sayılı genelgenin karşılığıdır:

1937 Cumhuriyet yıl dönümünde kutlama öğreneğinin 30'uncu maddesi gereğince yapılan işleri aşağıda arz ediyorum:

1- Yapılan tertiblerle halkın yüzde yetmişinin iştiraki temin olunarak bayram sesli ve hareketli ve içten gelen sevinç ve coşkunluklarla kutlanmıştır.

2- Kutlama komisyonu: öğreneğin 2'inci maddesinde gösterilen zevattan teşekkül etmiştir.

3- Esas komisyona bağlı olmak üzere kutlama işlerini kolaylaştırmak ve işleri birbirine uydurmak ve düzenlemek için söylev ve konferans, inzibat, Milli teşekküller ve esnaf kurulları, yayın işleri, gösterit, köylüler, dekorasyon, fener alayı, halk eğlenceleri, Cumhuriyet alanındaki tören tertibatı tatbik ve balo komiteleri kurulmuştur.

4- Bayramın şehirde nasıl kutlanacağı hakkında birer program hazırlanarak vaktinde bastırılmış ve dağıtılmış ve günlere ayrılan kısımlar düzenli olarak tatbik olunmuş ve ayrıca köylerde kutlamanın şekline dair bir program tanzim ve tab ettirilerek köylere gönderilmiş ve tatbikatı temin kılınmıştır.

5- Bayram dolayısıyla şehrin her tarafı Bayraklar, yeşilliklerle süslenmiş münasip yerlere müteaddit taklar kurulmuş, süslenmiş ve bayraklanmış ve geceleri de elektrikle ışıklandırılmıştır.

6- Şehrin muhtelif yerlerine münasip vecizeler asılmıştır.

7- Çocuk esirgeme kurumu ve ilkokullardaki himaye heyetleri tarafından fakir çocuklara ve talebelere elbise ve ayakkabı dağıtılmıştır.

8- Merkezde belediye tarafından tesis olunan doğum ve çocuk bakım evi açılmış ve hava kurumu binalarının da temel atma törenleri yapılmıştır.

9- Cumhuriyet alanının süslenme ve ışıklandırılmasının geçen yıllardan daha üstün bir şekilde olmasına dikkat edilmiş ve yeni tertibat ilavesi ve bol elektrik ışığı temini suretiyle alan mükemmel bir hale konulmuştur.

10- Cumhuriyet alanında törene iştirak edeceklerin duruş yerlerini gösterir hazırlanmış olan kroki kutlama programı ile beraber tab ettirilmiş ve bayramdan önce her teşekkülün duracakları yerler tespit edilmek suretile intizam ve halkın rahatı temin edilmiştir.

11- Geçen yıllarda yaptırılmış olan tribün bu bayram münasebetile büyütmüş en büyük sivil memur ile askeri Komutanı bir tribün ve bunların yanında da geçide iştirak edemeyecek üniformalı subaylara, yüksek memurlara, malul gazilere ve şehit analarına tribünde yerler ayrılmıştır.

12- Şehirde Hükümet konağı, bütün resmi binalar, belediye, CH Partisi kurağı, Halkevi, Lise, Ticaret ve Orta ve İlkokullar, bütün resmi ve milli müesseseler, Spor bölgesi ve kulüpleri ve bankalar, Deniz ve kara taşıtları istasyon ve liman, evler dükkânlar gündüzleri bayraklarla süslenmiş ve geceleri de elektrikle ışıklandırılmıştır.

13- Çocukların eğlenceleri için çocuk esirgeme ve Kızılay kurulları tarafından münasip meydanlara eğlence tertibatı kurularak alakalarını çekecek gösteriler tertip olunmuştur.

14- Süslemeler bu maddenin tarifatına uygun vesaitle yapılmıştır.

15- Bu yıl Cumhuriyet'in 14'üncü yılı olduğunu belirtmek üzere 14 rakamı kurulan taklara ve göze çarpan yere konulmuştur.

16- Tanviratta bol elektrikten istifade edilmiştir.

17- Geceleri hava fişenkleri ve diğer çeşit maytablar yakılmak suretile şenliğin güzelliği ve parlaklığı artırılmıştır.

18. Şehirde bu bayram törene geçen yıllardan çok fazla vatandaş katılmıştır. Köylerden atlı ve yaya olarak gelmiş olan kadın, erkek binlerce köylünün törene iştiraki de sağlanmıştı.

20- Vilayetçe tertib olunan bir program mucibince Hükümet konağında Kabul resmi yapılmış ve ona müteakib Cumhuriyet alanında hazırlanan program gereğince yanımda askeri komutan olduğu halde tarafımdan bütün grupların ve halk kütlelerinin bayramları kutlanmıştır.

21- Geçid resmi öğreneğinde gösterildiği veçhile mükemmel surette ve çok canlı tezahürlerle yapılmıştır.

22- Geçid resminden sonra Atatürk Anıtına gidilmiş Vilayet, Komutanlık, Belediye, Parti gereken devair ve teşekküller namlarına çelenkler konulmuştur.

23- Halk kürsüleri öğreneyi mucibince Parti tarafından Cumhuriyet alanında, uray meydanında, Subaşı mevkiinde olmak üzere 3 kürsü açılmıştır. Kürsülerde söylev verecekleri yönetmek üzere Partili üç arkadaştan birer komite kurulmuştur. Bayramın devam ettiği 3 gün söylev verilmezden önce halkı kürsüler başına toplamak ve ilgiyi arttırmak üzere Halkevi bandosu tarafından münasip havalar çalınmıştır.

24- 29. 10. 1937 Cuma günü akşamı Halkevi salonunda belediye tarafından davetilere 350 kişilik bir balo verilmiştir.

25- Eğlence Komitesi'nin tertibatı veçhile bayram günleri ve geceleri Cumhuriyet ve belediye meydanları ile Parti önünde bando ve çalgılar çaldırılmış ve halk eğlenceleri devam etmiş ve milli oyunlar oynanmıştır.

26- Programa göre 29. 10. 1937 akşamı büyük bir Fener alayı tertib edilmiştir.

27- 30. 10. 1937'de Halkevi namına halka bir temsil gösterilmiş ve bunu müteakib okullar tarafından müsamereleri verilmiştir.

28- 30. 1937 günü akşamı denizde motörler süslenerek ve ışıklatılarak bir Fener alayı daha yapılmıştır.

29- Hükümet konağında yapılan Kabul resmine, Cumhuriyet alanında ve üç bayram gününde tatbik edilen tezahürata ve köylerdeki kutlamaya ve söylev ve konferanslara aid programlar ile halka dağıtılan el ilanlarının tab ve tevzi edilen nüshalarında birer tanesi bilgi için bağlı olarak sunulmuştur.

30- Cumhuriyet bayramı münasebetile çıkarılan Vilayet Gazetesile Ahali Gazetesinden birer nüsha ilişik olarak takdim kılınmış.

31- İlçeyönkurul başkanlıklarından alınan yazılarda Vilayetimizin her tarafında Cumhuriyet Bayramının içten gelen sevinçler ve heyecanlı tezahürlerle kutlandığı bildirilmiştir.

Bu vesile ile de derin saygılarımı arzeylerim.

Vali ve CHP İlyönkurul Başkanı” (BCA, 490.01.1147.26.1).

5. Samsun'da 1938 Yılı Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

1938 yılında kutlanan Cumhuriyet Bayramı, Cumhuriyetin on beşinci yılı olması münasebetiyle önceki yıllara göre daha da canlı kutlanması hedeflenmiş, CHP Genel Kurulu tarafından kutlama programı buna göre hazırlanmıştır. Geçen on beş sene içinde, memleketin İstiklal ve istikbalini kurmak ve korumak maksadıyla her sahada sarf edilen büyük muvaffakiyetleri, bütün Türk Milletine ve bütün dünyaya duyurabilmek ve anlaşılmasını sağlamak önemli bir vazife olarak görülmüş ve bu bakımdan, Cumhuriyetin on beşinci yıldönümü kutlama programı bu çerçevede hazırlanmıştır. Hazırlanan bu program örneği, CHP Genel Sekreterliği tarafından yurdun dört bir yanındaki, ilgili kurumlara gönderilmiştir (Samsun, S.767, 21 Birinci Teşrin 1938, s.1.).

Samsun'da Cumhuriyetin on beşinci yıldönümü kutlama programı, günler öncesinde Kutlama Komisyonu tarafından CHP Genel Merkezi'nden gönderilen talimatlar çerçevesinde hazırlanmış ve bu program bastırılarak tüm halka dağıtılmıştır (BCA, 490.01.1147.26.1). Hazırlanan broşürlerde bayram kutlamaları için halktan yapılması istenenler şu şekilde sıralanmıştır (BCA, 490.01.1147.26.1):

“Sayın Yurddaş

Cumhuriyet Bayramının on beşinci yıl dönümü kutlama günü yaklaşmış olduğundan bu büyük Bayramımızın geçen yıllardan daha

renkli, ışıklı ve hareketli olmasını sağlamak için şimdiden gereken hazırlıklarda bulunmalıyız.

Birinci teşrinin 28, 29, 30- 1938 günlerinde bu bayramı kutlayacağız. Yurdun ve inkılabın koruyucusu olan Atatürk'ün nurlu önderliği altında ulusumuzun yeniden kalkındığı bu büyük Bayram günümüzde en temiz ve en yeni elbiselerimizi giyelim.

Bayram Birinci teşrinin 28 inci günü öğleden sonra başlar. 30 uncu günü akşamı biter.

Evlerimize, dükkânlarımıza yapılacak süslerde Cumhuriyetimizin on beşinci yıl dönümünü canlandırmak için 15 rakamını kullanalım.

Bayram günlerinde halk kürsülerinde inkılâbımız, devrimimiz üzerinde verilecek konferansları dinleyelim.

Bayram 28/10/1938 Cuma günü öğleden sonra başlayacağına göre o saate kadar bütün bayram hazırlıklarımız bitmiş olmalıdır.

Sözün kısası Sayın Yurddaş;

Üç gün devam edecek olan Cumhuriyet Bayramımızı geçen bayramlardan daha canlı daha neş'e ve coşkun geçirmek hepimiz için ulusal bir borçtur."

Cumhuriyetin on beşinci yıldönümü kutlamaları 28 Ekim öğleden sonra başlamış, halk sevinç ve heyecan içinde bayraklar ve taklarla süslenmiş caddeleri doldurmuş, parklar ve meydanlarda sabaha kadar eğlenmişlerdir. Özellikle Büyük Cami'nin iki minaresi arasına kurulan mahyaya, ışıklı olarak yazılmış Cumhuriyetin on beşinci yılına istinaden 15 rakamı, şehrin birçok yerinde görülecek bir şekilde yazılmıştır (Samsun, S. 769, 4 İkinci Teşrin 1938, s. 1.). Halkevi tarafından organize edilen ve Cumhuriyet'in kazanımları hakkında yapılan konuşmalar, şehrin muhtelif yerlerine konulan hoparlörlerden halka dinletirilmiştir (BCA, 490.01.1147.26.1).

29 Ekim sabahı erkenden, binlerce kişi, büyük törenin yapılacağı Cumhuriyet Alanı'nda toplanmış, Askeri kıtalar, okullar, sporcular, ulusal cemiyetler tören alanındaki yerlerini almışlardır. 29 Ekim sabahı saat 09.00'da gerçekleştirilen kabul resminden sonra, Vali ve Tümen Komutanı bayram alanına gelerek halkın bayramını kutlamış, ardından kendilerine ayrılan tribüne geçmişlerdir. Askeri Bando'nun İstiklal Marşı'nı çalmasından sonra, Vali Tuksal kürsüye gelerek bir konuşma yapmıştır. Vali konuşmasında, Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmasıyla başlayan ve çok zor şartlarda yürütülen Millî Mücadele'nin nasıl başarıya ulaştığından, 15 yıl içinde başarılan işlerin büyüklüğünden ve Atatürk inkılâplarının mana ve öneminden bahsetmiştir. Validen sonra, yine Cumhuriyet ve İnkılâp temalı konuşmalar yapılmış ve ardından da geçit resmi başlamıştır. Geçit

resminde sırasıyla askerler, polisler, öğrenciler, sporcular, ulusal cemiyetler, köylüler, yaya ve atlı halk ile esnaf birlikleri protokolün önünden geçmişlerdir. Geçit resmi sonrası, Atatürk Anıtı'na gidilerek başta Valilik olmak üzere, resmi kurumlar tarafından anıta çelenkler konulmuş, İstiklal Marşı ve kısa bir konuşmanın ardından sabahki tören sona ermiştir (Samsun, S. 769, 4 İkinci Teşrin 1938, s. 1.).

Öğleden sonra, Samsun CHP İl Yönetimi tarafından Cumhuriyet Alanı'na, Belediye Meydanı'na ve Subaşı mevkiine Halk kürsüleri kurulmuş, bu kürsülerde konuşma yapacakları yönetmek üzere bir komisyon oluşturulmuştur. Halkevi bandosu tarafından verilen konserler ve kürsülerde yapılan konuşmalar, halk tarafından ilgiyle dinlenmiştir (BCA, 490.01.1147.26.1).

Akşam saatlerinde de devam eden kutlamalarda, askerlerin de katılımıyla düzenlenen Fener alayı bütün şehri dolaşmıştır. Bayramın üçüncü günü de denizde motorla bir Fener alayı tertip edilmiş, o sıra şehirde bulunan yabancı gemilerin mürettebatları da bu kutlamalara eşlik etmişlerdir (Samsun, S. 769, 4 İkinci Teşrin 1938, s. 1.).

Cumhuriyetin on beşinci yıldönümü kutlamaları, Samsun yerel basını tarafından da ilgiyle takip edilmiş ve özel sayılar çıkarılmıştır. Samsun Ahali Gazetesi, bayram münasebetiyle resimli çıkardığı özel sayısında, inkılâp ve istiklalın değer ve önemini anlatan yazılar ve şiirlere yer vermiştir. E. V. Aksan isimli bir şairin, Cumhuriyetin on beşinci yıldönümü münasebetiyle yazmış olduğu bir şiir, Ahali Gazetesinin bayram özel sayısının baş sayfasında yer almıştır:

*“Ey Türkoğlu, elini göksüne koyda düşün
Düşün ki, dün nasıldın ve nasıl oldun bugün
Yurtda İstiklal, sende, özgürlük varmadı dün
Hangi tarihte böyle dünyaya salmıştın ün*

*İçte birlik, dışta sulh Cumhuriyette amaç
Ne ezen, ne ezilen kaldı ne çıplak ne aç
Hani, yabancı nüfuz kaldı mı ülkede bak,
Şimdi Türk'ün başı dik, eli güçlü, alını ak
O engeller az çağda yıkıldı birer birer
Şimdi bir cennet gibi asude oldu bu yer
Nasıl hayal olduysa o gerçekler gözünden
Hayal olanlar gerçek oldu şimdi özünde
Öz yurd, öz dil, öz tarih, hayal iken hakikat
Oldu işte, diyoruz adına Cumhuriyet
Cumhuriyet; ulusal bir gerçeğin adı o
Fakat bir ad değişmek ile hiç olmadı o
Anan, baban, kardeşin, can verdi, kan döktü, bol*

*Cumhuriyet, İstiklal böyle kuruldu oğul
On beşinci yıldır Cumhuriyetin şimdi
Sorsak tarihe onu ilk önce kuran kimdi
Mutlak cevap alırsız büyük Atatürk diye
Kurdu ve yaptı sana ebedi bir hediye*

*Ey Türk genci şimdi bu gerçek önünde düşün
Düşün! Hangi ödevin karşısına düşmüşün
Layık olmak istersen milli hakimiyete
Kemiyetten ziyade önem ver keyfiyete
Ona liyakat için sanma gösteriş yeter
Şekil değil o senden yüksek karakter ister
Sözle taklidi bırak, özenle güd Atanı
Sözle değil, öz ile kurtardı o Vatani”* (Ahali, S. 814, 26 Birinci

Teşrin 1938, s.1.).

Yine Samsun Gazetesi’nde, son on beş yıl içinde vilayette gerçekleştirilen başarılı hizmetlerle ilgili bir değerlendirmede bulunulmuş, Cumhuriyet’in önemi ve ülkeye kazandırdıkları hakkında yazılar yazılmıştır (Samsun, S.768, 29 Birinci Teşrin 1938, s.1.).

6. Samsun’da 1939 Yılı Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

Vilayet Kutlama Komisyonu tarafından hazırlanan bayram programı bastırılmış ve dağıtılmıştır. Yine köylerde gerçekleştirilecek kutlamanın nasıl olacağına dair bir program hazırlanarak vilayet çevresindeki köylere gönderilmiştir. Bayram dolayısıyla şehrin her tarafı Bayraklar, ışıklar ve yeşilliklerle süslenmiştir. Diğer yıllarda olduğu gibi, bayram kutlamaları 28 Ekim öğleden sonra başlamış ve üç gün devam etmiştir. Bayramın ilk günü halk bayramı sabaha kadar sokaklarda kutlanmış, şehrin belirli yerlerine konulan hoparlörlerden Cumhuriyetin faydaları anlatılmıştır. İkinci günü sabahı Kabul resmiyle başlayan resmi tören, bayram alanında okunan İstiklal Marşı ve geçit resminin gerçekleşmesinin ardından Atatürk Anıtı’na çelenk konmasıyla son bulmuştur (BCA, 490.01.1147.26.1).

Öğlen şehrin muhtelif yerlerinde halk kürsüleri kurulmuş ve bu kürsülerde İnkılapların azametinden, büyük bayramın taşıdığı kıymetten, son on altı yıl içinde yurdun kazandığı eserlerin büyüklüğünden bahseden söylevler yapılmıştır. Aynı saatlerde Halkevi önünde Faruk Nafiz Çamlıbel’in “Ateş” adlı 2 perdelik eseri radyofonik temsil olarak oynanmış ve bütün şehirde hoparlörlerle dinlenmiştir. Yine Samsun-Bafra-Çarşamba’da spor kulüpleri arasında maçlar düzenlenmiştir (Samsun, S.818, 29 Birinci Teşrin 1939, s.1).

Akşam tertip edilen Fener alayı bütün şehri dolaşmış, halk ışıklarla aydınlatılmış sokaklarda davul zurna ile halaylar çekmiştir. Halkevi tarafından verilen Cumhuriyet Balosu'nda, davetliler geç vakte kadar eğlenmişlerdir. Bayramın ikinci ve üçüncü günleri de bayram aynı coşkuyla kutlanmıştır. Öğlen saatlerinde, kurulan halk kürsülerinde söylev ve hitaplar devam etmiş, akşam Halkevi Gösterit Şubesi tarafından bir temsil verilerek “*Vatan ve Vazife*” piyesi oynanmıştır (Samsun, S.818, 29 Birinci Teşrin 1939, s.1).

Yine şehirde yapılacak açılış ve temel atma törenleri Cumhuriyet Bayramına denk getirilmiştir. Şehirde Nafia Makine Garajı ile yeni Halkevi Binası ve Vezirköprü Kazası köylerinde dokuz ilkokulun temel atma törenleri yapılmıştır. Türk Hava Kurumu tarafından inşa ettirilen Türk Kuşu Binası'nın, Terme Kazası'nda Terme ve Akçay köprülerinin, Kavak kazasında Belediye binasının, Ladik Hükümet Konağı'nın ve Havza'da Umumi Kitap Sarayı'nın açılış törenleri yapılmıştır (BCA, 490.01.1147.26.1).

Samsun Gazetesi çıkardığı özel sayısında halkın bayramını: “*Bugün Cumhuriyetin 16 ıncı Yıl Dönümüdür Yurddaş! Büyük Bayramın Kutlu Olsun*” şeklinde büyük puntolarla attığı manşetle kutlamıştır. Atatürk ve İnönü'nün resimlerinin konulduğu ilk sayfasında, Cumhuriyet temalı makaleler ve şiirler yazılmıştır (Samsun, 1939b: 1). Vedad Ürfi Bengü adlı bir vatandaş, Cumhuriyetin ilan tarihi olan 29 Ekimin millet için ne ifade ettiğini şu sözlerle anlatmıştır:

“Tarihler dile gelseydi, Türk inkılabının azameti karşısında ufaldıklarını hisseder ve muhakkaktır ki, asırlarca dillerde destan ve milletlere alem olmalarına rağmen Onun fevkaladeliliğini taşımaktan çok uzak olduklarını itiraf ederlerdi. Türk inkılabı böyle muhteşem bir eser, bu derece şerefli mucizelerle dolu bir abidedir. Bu eserin her sayfası bir tarih, bu abidenin her köşesi milletlere en büyük mektep vazifesini görecek bir alemdir. Onu yaratanlar kadar yaşatanlar, yaşayanlar kadar okuyanlarda aynı hararet, aynı heyecan ve aynı taktirle duymuşlar ve duyacaklardır.

Millet tarihleri büyük kalkınmalar kaydetmişler, vakıa yokken varlık yaratan bazı rehberler veya kumandanlar tanımışlardır. Fakat bunların hemen hepsi de gelip geçici bir kasırga veya ihtiras kıvılcımlarıyla tutuşmuş birer ateş mahiyetinden uzak kalmamıştır. Türk inkılabının hususiyeti işte böyle gelip geçici bir hava taşımasından değil, zafer ve hürriyetin ebedi ve yıkılmaz abidesini kurabilmesindedir.

29 Teşrin büyük bir tarihin en büyük bir adıdır.

29 Teşrin, arananın beklenilenin ufuklarda parlak varlığını gösterişidir. 29 Teşrin Hürriyet zevkinin ve yaşamak kudretinin ilahi

bir yağmur gibi Türk Yurduna doğru serpilişidir. Cumhuriyet bugün doğmuştur.

29 Teşrin bir alemdir. Tarihlerin imrendiği mucizeleri nefsinde toplayarak doğmuştur.

29 Teşrin bir edebiyattır. Azmin ve iradenin kudretleri ve neler yaratabileceği hiçbir devirde hiçbir Edebiyat tarafından bu kadar sesli ve güzel bir üslupla tasvir edilmemiştir.

Bu Edebiyat bir şaheserdir. Onu kalemler değil, Türklüğün mucizevi azmi yaratmıştır. Onu yaratan edip, çünkü “deha”larında fevkinde bir Türk çocuğudur.

29 Teşrin bir sanatkardır. Yaratılan esere en güzel rengi, ebedi abideye en kıymetli nakşi işlemiştir Cumhuriyet.

29 Teşrin bir hatiptir. Sesinde bir fevkaladelik yaşar. Bu ses çünkü ferdin değil, bir camianındır. Bu ses 18 milyon insanın bir ses olarak tecelli etmiş ahengidir.

29 Teşrin bir bestekardır. Hangi musiki, İstiklal sevgisini Hürriyet zevkini ve çalışma şevkini terennüm eden mesud bir Cumhuriyetin şaheser bestelerini bu gün işitilenler kadar yaratabilmiştir.

29 Teşrin bir milletin öz tarihini icmal eder.

O her şeydir, O ümrandır. O bir şaheserdir. Cumhuriyet onun şafaklarından doğmuştur.

29 Ekim Ata'nın özü, İnönü'nün günü ve Milletin düğünüdür.”
(Samsun, S.818, 29 Birinci Teşrin 1939, s.1).

7. Samsun'da 1940 Yılı Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

28 Ekim Pazartesi öğleden sonra başlayan Bayram kutlamaları akşamda halkın yoğun katılımıyla devam etmiştir. Halkevi bandosu ve davul zurna eşliğinde milli türküler çalınmış, halaylar çekilmiş, havai fişekler atılarak şenliğin güzelliği ve parlaklığı arttırılmıştır. Bayram şenliklerinde çocuklar için de Halkevince kuklalar oynatılmış, eğlenceler düzenlenmiştir. Akşam saatlerinde Fener alayları tüm şehri gezmiş, Halkevi hoparlörlerinden konuşmalar yapılmıştır. Halkevi temsil şubesi tarafından Celal Esat Arseven'in “*Bay Turgan*” adlı eseri temsil edilmiştir (BCA, 490.01.1147.26.1).

29 Ekim sabahı halk bütün bayram alanını doldurmuş ve merasimi izlemek için yerlerini almışlardır. Kabul resminin ardından Vali ve beraberindekiler halkın arasından geçerek herkesin bayramını kutlamış ve tribüne geçmişlerdir. İstiklal Marşı'nın ardından gerçekleşen geçit resmi sonrası Atatürk Anıtı'na gidilerek çelenkler konulmuş, yapılan konuşmaların ardından resmi tören son bulmuştur (Samsun, S. 871, 10 İkinci Teşrin 1940, s.3.).

Öğleden sonra, müsabakalar düzenlenmiş, kulüpler arasında maçlar yapılmıştır. Halkevi Temsil Şubesi tarafından “*Yarım Osman*” piyesi temsil edilmiş, bu temsil şehrin muhtelif yerlerine kurulan hoparlörlerle halka dinletilmiştir. Halkevi seyyar sineması ile Cumhuriyet alanında “*Trakya Manevraları*” adlı film gösterilmiş, Fener alayı caddelerde gezerek bayramın neşesini daha da arttırmıştır (Samsun, S. 871, 10 İkinci Teşrin 1940, s.3). Gece Samsun Halkevi'nde bir balo verilmiş ve geç saatlere kadar sürmüştür (BCA, 490.01.1147.26.1).

Bayramın üçüncü günü de Halkevi tarafından radyofonik temsil verilerek, halkın istifade etmesi sağlanmıştır. Konferanslar, söylevler verilerek Cumhuriyetin on yedinci yıl dönümü tüm yurttaki olduğu gibi Samsun'da da en içten şekilde kutlanmıştır (Samsun, S. 871, 10 İkinci Teşrin 1940, s.3).

Bayram Kutlama Komisyonu tarafından, Cumhuriyetin ve inkılapların nasıl başarıldığını anlatmak üzere halk kürsülerinde verilecek olan konferansların, halk tarafından dinlenmesi amaçlanmış, konferans ve söylevlerin nerede ve kimler tarafından verileceğini gösteren broşürler hazırlanarak tüm şehre dağıtılmıştır. Hazırlanan broşürde ki program şu şekildedir (BCA, 490.01.1147.26.1):

“Sayın Yurddaşlar;

Cumhuriyet Bayramında sana bu Bayramın büyüklüğünü, Devrimimizin nasıl başarıldığını göstermek üzere Halk kürsülerinde verilecek olan Konferansı dinle.

Konferans ve Söylev Nerede ve Kimler Tarafından Verileceği

28 Birinciteşrin 1940 Pazartesi günü

Halkevi hoparlörü önünde saat 12 de Halkevi idare heyetinden Saffet İrtenk

Halkevi hoparlörü önünde saat 16 da Halkevi Reisi Osman Gürsoy

29 Birinciteşrin 1940 Salı günü

Cumhuriyet Meydanında Saat 14 de Ortaokul Türkçe öğretmeni Kadir Çağıl

Belediye önünde Saat 14 de Lise Türkçe öğretmeni Kadri Sungu

Halkevi hoparlörü önünde Saat 16 da Vakfı Ertür

30 Birinciteşrin 1940 Çarşamba günü

Cumhuriyet meydanında Saat 10 da Lise tarih öğretmeni Emin Hekimgil

Belediye meydanında Saat 10 da Gazi okulu Baş öğretmeni Faruk Kugay

Cumhuriyet meydanında Saat 14 de Orta okul tarih öğretmeni Ömer Orhun

Belediye önünde Saat 14 de Lise tarih öğretmeni Kazım Dilmen Halkevi hoparlörü önünde Saat 16 da Vilayet gazetesi muharriri Vedad Ürfi Bengü” (BCA, 490.01.1147.26.1).

8. Samsun’da 1941 Yılı Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

Samsunda Cumhuriyetin on sekizinci yıl dönümü kutlamalarını düzenlemek üzere her yıl olduğu gibi bir komisyon oluşturulmuştur. Bu komiteye bağlı olarak, söylev ve konferans, inzibat, milli teşekküller ve esnaf kurumları, dekorasyon, halk eğlenceleri, yayın işleri, gösteri, Cumhuriyet alanındaki tören tertibatını uygulama, köylüler (atlı ve yaya) fener alayı ve balo komiteleri oluşturulmuştur. 1941 yılında da üç gün süren kutlamalara halk yoğun bir katılım sağlanmıştır (BCA, 490.01.1147.26.1).

29 Ekim sabahı, resmi tören Hükümet konağında gerçekleşen kabul resmiyle başlamış, daha sonra Vali başta olmak üzere Samsun mülki ve idari amirleri bayram alanına gelerek halkı selamlamışlardır. Ardından Samsun’da kurulan 19 Mayıs ve Fener Gençlik kulüplerine bayraklarını takdim edilmiştir. Ankara’da 25 bölge arasında yapılan atış müsabakalarında birincilik kazanan Samsun bölgesi mükelleflerinden Yunus Öztürk adlı sporcuya, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü’nden gönderilen takdirnameyi verilmiştir. İstiklal Marşı’nın ardından geçit resmi başlamış daha sonra Atatürk Anıtı’na gidilerek çelenkler konmuş, konuşmalar yapılmıştır (Samsun, S. 921, 7 Teşrin-i Sani 1941, s.3).

Öğlen devam eden kutlamalarda, şehrin farklı yerlerine kurulan halk kürsülerinde konferanslar verilmiş, piyesler oynanmıştır. Radyofonik temsil şeklinde oynanan bu piyesler hoparlörlerle şehrin her tarafında dinletilmiştir. Akşam fener alayı tüm şehri gezmiş, davul zurna ve kemençe ile milli oyunlar oynanmış, şenlikler yapılmıştır. Vilayet Kutlama Komisyonu’nca tertip edilen baloya yoğun bir katılım gerçekleşmiş, davetliler geç saate kadar eğlenmişlerdir (BCA, 490.01.1147.26.1).

9. Samsun’da 1942 Yılı Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

Cumhuriyetin on dokuzuncu yıl dönümü kutlamaları Samsun vilayet merkeziyle kasaba ve köylerinde bayramın üç günü coşkun sevinç ve tezahüratlarla kutlanmıştır. Kutlama programı diğer yıllarda yapılan programların benzeri şekilde hazırlanmıştır. İlk gün halk eğlenceleri, bayram alanlarında geç saatlere kadar sürmüştür. Çocuklar için oyunlar tertip edilmiştir. 29 Ekim sabahı gerçekleşen resmi törenin ardından, öğlen kurulan halk kürsülerinde konuşmalar yapılmış şiirler okunmuştur. Halkevlerinde ve Belediyede, konusu Cumhuriyet ve

inkılâplar olan konferanslar ve söylevler verilmiştir (BCA, 490.01.1147.26.1).

Akşam saatlerinde Hükümet konağında bir Balo tertip edilmiştir (Ahali, S.974, 28 I. Teşrin 1942, s.1.). Yine aynı saatlerde Cumhuriyet Alanı'nda askerler, sporcular, ulusal cemiyetler tarafından oluşturulan fener alayı düzenlenmiştir. Bir subayın başkanlığında yapılan fener alayı tüm şehri dolaşmıştır (BCA, 490.01.1147.26.1).

Bayramın son günü Beden Terbiyesi Bölgesi tarafından spor kulüpleri arasında maçlar oynanmış, galip gelen kulübe bir kupa verilmesi planlanmışsa da kötü hava şartları nedeniyle iptal edilmiştir. Bayram eğlenceleri akşam da devam etmiştir (BCA, 490.01.1147.26.1).

10. Samsun'da 1943 Yılı Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

Cumhuriyetin yirminci yıl dönümü hazırlıkları günler öncesinden başlamış, bütün şehir bayraklar, ışıklar ve taklarla süslenmiştir. Bayramın ilk günü Belediye ve Halkevi tarafından halk kürsülerinde konferanslar ve söyleşiler verilmiş, ayrıca yapılan konuşmalar kurulan hoparlörlerle bütün şehre dinlettirilmiştir. Akşam sokaklarda halk davul zurna eşliğinde halaylar çekmiş, fener alayını ilgiyle izlemişlerdir. 29 Ekim sabahı gerçekleşen Kabul resmi ve geçit resminin ardından, Atatürk Anıtı'na gidilerek çelenkler konulmuştur. Öğlen spor kulüpleri arasında müsabakalar düzenlenmiş, galip gelen kulübe kupa verilmiştir. Öğlen ve akşam Cumhuriyet alanında ki kutlamalar devam etmiş, sokaklarda geç saatlere kadar müzikler çalınmış, şarkılar söylenmiş, halaylar çekilmiştir. Ayrıca saat 22.00'de Cumhuriyet Balosu düzenlenmiştir (BCA, 490.01.1147.26.1).

11. Samsun'da 1944 Yılı Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

Samsun'da 1944 yılındaki cumhuriyet bayramı kutlamaları geçmiş yıllardaki gibi talimatlar üzerinden organize edilmiştir. Bayram hazırlıkları yine kurulan bir komite tarafından yürütülmüştür (BCA, 490.01.1147.26.1).

12. Samsun'da 1945 Yılı Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

Cumhuriyetin yirmi ikinci yıl dönümünde Bayramın nasıl kutlanacağına dair program bastırılarak tüm ilgili kurumlara gönderilmiştir. Şehir bayraklarla süslenmiş, kent münasip caddelerine, Cumhuriyet ve Belediye alanlarına vecizeler asılmıştır. Bu bayramda geçit resminin, Samsun Hükümet Konağı'nın deniz cephesinde, yeni yaptırılmış olan beton yolda yapılması komisyonca kabul edilmiştir. Tribün, Cumhuriyet alanı yerine Hükümet Konağı arka bahçesine kurulmuştur (BCA, 490.01.1147.26.1).

29 Ekim sabahı, resmi tören diğer yıllardaki gibi gerçekleştirilmiştir. Öğleden sonra spor müsabakaları yapılmış, akşamüzeri ise Halkevi hoparlörleriyle konferanslar verilmiştir (Samsun, S.951, 2 Kasım 1945, s.2.). Parti binasındaki Atatürk dairesi, halkın ziyaretine açılmış ve gencinden yaşlısına birçok kişi tarafından ziyaret edilmiştir. Akşam ise şehir kulübünde bir balo verilmiştir (BCA, 490.01.1147.26.1).

Gece ise ışıklandırılmış sokaklarda fener alayları tertip edilmiş ve meşale ve fenerlerle caddelerde milli marşlar söylenerek tezahürler yapılmış, deniz taşıtları liman dâhilinde gösteriler yapmışlardır (BCA, 490.01.1147.26.1).

13. Samsun'da 1946 Yılı Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

1946 yılındaki cumhuriyet bayramı kutlamaları geçmiş yıllarda olduğu gibi organize edilmiştir. Bayram hazırlıkları valilik tarafından kurulan bir komite tarafından yürütülmüştür (BCA, 490.01.1147.26.1).

14. Samsun'da 1947 Yılı Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

Cumhuriyetin yirmi dördüncü yıl dönümü, diğer yıllarda olduğu gibi sevinç ve heyecanla kutlanmıştır. Bayramın birinci günü saat 13.00'de top atışlarıyla başlayan kutlamalara halk yoğun bir ilgi göstermiştir. Kurban Bayramı ile aynı güne denk gelmesi, halkın bu iki bayramı bir arada daha coşkulu bir şekilde kutlamasını sağlamıştır. Bayraklar ve defne dallarıyla süslenen sokaklarda zafer takları yapılmış, halkevi hoparlörlerinden verilecek konferanslar duyurulmuş, Cumhuriyet alanında milli oyunlarla, şenliklerle milli günün hatıraları canlandırılmaya çalışılmıştır (Samsun, S. 80-18, 29 Ekim 1947, s.1).

29 Ekim sabahı, Valilik makamında gerçekleşen kabul resminden sonra, Atatürk Anıtı'na çelenkler konulmuş ve ardından Cumhuriyet alanına geçilmesiyle kutlama töreni başlamıştır. İstiklal Marşı'nın okunması ve geçit resminin tamamlanmasından sonra yapılan ve Cumhuriyet Bayramı'nın taşıdığı manayı belirten konuşmaların ardından, sabahki tören son bulmuştur (Samsun, S.80-19, 3 Kasım 1947, s.1.).

Öğleden sonra devam eden kutlamalarla birlikte, 14.00'de spor alanında spor hareketleri izlenmiş, 10.00'da Halkevi hoparlörleriyle bir konferans verilmiştir. Akşam ise komutanlıkça hazırlatılan Fener alayı tüm şehri gezmiş, denizde şenlikler ve Cumhuriyet Alanı'nda halk eğlenceleri yapılmıştır. Yine bu gece bir Cumhuriyet Balosu tertip edilmiştir (Samsun, S.80-19, 3 Kasım 1947, s.1).

15. Samsun'da 1948 Yılı Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

Cumhuriyetin yirmi beşinci yıldönümü kutlamaları 28 Ekim saat 13.00'de top atışlarıyla başlamıştır. Halk bayramı kutlama için, hazırlıkların çok önceden başladığı bayram alanlarını doldurmuş, halaylar çekilmiş, konferanslar verilmiş, şöenler tertip edilmiştir (Samsun, S.80-99, 29 Ekim 1948, s.1.).

Bayramın ikinci günü 29 Ekim sabahı gerçekleşen kabul resminden sonra, Vali ve beraberindekiler tören alanına gelerek halkın bayramını kutlamışlardır. İstiklal Marşı'nın okunmasından ve Valinin konuşmasından sonra geçit resmi başlamıştır. Piyade, topçu, motorlu birliklerin geçidinden sonra, ellerinde Türk bayrağı ve parti bayrağı olan binlerce CHP'li atlı ve yaya olarak, DP'liler de develerle geçit resmine katılmışlardır. Törene on sekiz adet uçak iştirak etmiş ve gösteri uçuşu yapmışlardır. Bu geçiş sırasında halk büyük bir coşku yaşamıştır. Öğleden sonra resmi bir heyet tarafından, Şehitlik ziyaret edilerek çelenkler bırakılmıştır. Kutlamalar akşam da devam etmiş ve halk geç vakitlere kadar sokaklarda davul zurna eşliğinde eğlenmişlerdir. Yine aynı akşam Cumhuriyet Bayramı şerefine, Valilik tarafından Samsun Şehir Kulübü'nde bir balo ve Samsun Halkevi'nde bir süvare tertip edilmiştir (Samsun, S. 80-100, 30 Ekim 1948, s. 3).

16. Samsun'da 1949 Yılı Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

Samsun'daki 1949 yılı bayram kutlamaları diğer yıllardaki kutlamaların aynı şekliyle kutlanmıştır.

Cumhuriyet Bayramı, Samsun yerel basınında ilgiyle takip edilmiş, Samsun Halkevi tarafından çıkarılan 19 Mayıs Dergisi, 29 Ekim günü özel sayı çıkarmıştır. Derginin içeriğinde Atatürk, Cumhuriyet ve inkılaplarla ilgili birçok makale ve şiir yer almıştır. Dergide yer alan bir şiirde halkın bayramı şu dizelerle kutlanmıştır:

*"Bir yaşa daha girdik gözaydın, mutlu olsun,
Ey milletim, hürriyet bayramın kutlu olsun!
Güzel günler dileriz sevgi yurdumuza
Sağlık ve zafer versin bu günler ordumuza.
Dev gibi varlığımız Lozan'da imzalandı,
Serv'de ölüm!.. diyen mühürler hep yalandı.
Asırlar yetmez Bize, dar geliyor seneler;
Neler yaptı bu Millet dinleyin bakın neler!..
Karnı aç başı açık bırakıp evladını, mermi çekti cepheye
kahraman Türk kadını
Dünya tarihlerine şan veren Türk askeri,
Canını verdi fakat yurdunu aldı geri
Atatürk ve İnönü; Fevzi Çakmak'la ordu*

*Bir saltanat yıkarak bize bin ocak kurdu.
Yıllarca pas bağlamış inanışları kıran,
Sakarya boylarında, Türküm!.. diye haykıran
Şehit Mehmedin kanı damarlarda vuracak,
BÜTÜN DÜNYA YIKILSA TÜRK AYAKTA DURACAK
Ey bayrağım dalgalan, gurur sana yaraşır!
On sekiz milyon yürek yoluna bir can taşır.
Ey tunç benizli asker, yıldırım yüklü kaynak!
Tarihin son güvenci, yurdun demir hıncısın
Ünlü Türk'ün kınından sıyrılmış kılıncısın.
Çıktın kara günlerden alnı açık, yüzü ak,
Hakkındır bayram yapmak!..
Ey Atatürk kızları, İnönü çocukları!
Bekliyor hepimizi bu vatan ufukları,
Bugün okulda savaş, savaş cephe de yarın,
TÜRKTEN BAŞKA HAKİMİ OLAMAZ BU DİYARIN" (19
Mayıs, C.9, S.108, Ekim 1949, s.3.).*

17. Samsun'da 1950 Yılı Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

1950 yılında Cumhuriyet Halk Partisi'nin Demokrat Parti karşısındaki seçim yenilgisi ile tek parti iktidarının sonu olmuştur. Türkiye her alanda değişimin yaşanacağı bir döneme girmiştir. Demokrat Parti iktidarının ilk yılında yapılan cumhuriyet bayramı kutlamaları yeni iktidarında büyük önem vermiş ve Demokrat Parti iktidarında da kutlamalar büyük bir önem ve özen içerisinde ele alınarak törenler düzenlenmiştir.

Samsun'da Cumhuriyetin yirmi yedinci yıldönümü de şehirde büyük bir törenle kutlanmıştır. 29 Ekim sabahı, Valilikte kabul resmiyle başlayan tören, Cumhuriyet alanında devam etmiştir. İstiklal Marşı'nın ardından yapılan konuşmalardan sonra geçit resmi yapılmış ve Atatürk Anıtı'na gidilerek çelenkler konulmuştur. Öğlen ve akşam da kutlamalar devam etmiş, konferanslar verilmiş ve bir balo düzenlenmiştir. Halk, fener alayları ve davul zurna eşliğinde geç saatlere kadar eğlenmiştir (Samsun, S.336, 1 Kasım 1950, s.1).

Sonuç

Cumhuriyet Bayramı, Milli Mücadelenin en önemli simgelerinden olan Samsun'da, tüm yurttaki olduğu gibi heyecan ve coşkuyla kutlanmıştır.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün, Milli Mücadeleyi başlatmak için çıktığı yolda, liderini sahiplenen ve misafir eden Samsun, Türk'ün tarihinde de günlünde de önemli bir yere sahiptir. Milli hassasiyeti

yüksek olan Samsun halkının, elbette ki bayram coşkusu da yüksek olmuştur. Devlet ve milletin kaynaştığı Cumhuriyet Bayramları, tüm yurttaki gibi Samsun'da da dönemin şartları içinde en iyi şekilde kutlanmış, milli birlik ve beraberlik ruhunun bu vesileyle hep diri tutulması amaçlanmıştır.

Bayram programları merkezden gönderilen talimatlar çerçevesinde hazırlanmış, programların içeriği, özellikle inkılâpların ve cumhuriyet kazanımlarının halka daha iyi tanıtılması ve benimsetilmesi yönünde olmuştur.

Hemen her yıl aynı şekilde kutlanan Bayram hazırlıklarına, aylar öncesinden başlanmış, hazırlanan program, Samsun Valiliği'nin himayelerinde Samsun Halkevi ve Belediye tarafından organize edilmiştir. Bunun yanında şehirde bulunan sivil toplum kuruluşları da kutlamalarda etkin görev almaları sağlanmaya çalışılmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında bir günde kutlanan Cumhuriyet Bayramı, 1933 yılındaki Onuncu Yıl Kutlamaları ile birlikte üç güne çıkarılmış ve daha sonraki yıllarda yapılacak kutlamalara örnek teşkil etmiştir. 28 Ekim öğleden sonra başlayan ve 30 Ekim akşamı son bulan Bayramda, halk resmi törenlere, şenliklere, halk kürsülerinden verilen konferanslara, yoğun bir katılım sağlamıştır. Kürsülerde yapılan konuşmaların içeriği, Cumhuriyet rejimi, inkılâplar cumhuriyetin kazanımları, Atatürk, vatan, millet ve modernleşme gibi kavramlar olmuş, şehrin muhtelif yerlerine kurulan hoparlörlerle, bu konuşmaların daha geniş bir kitle tarafından dinlenmesi sağlanmıştır.

Resmikabul, geçit resmi, Atatürk Anıtı'nı ziyaret etme ve çelenk koyma, devlet erkânının yapmış oldukları konuşmalar, Fener alayı, bando gösterileri ve Cumhuriyet baloları, Cumhuriyet bayramlarının önemli etkinliklerinden olmuştur. Yine Cumhuriyet alanında ve Belediye önünde hazırlanan programlar dâhilinde konuşmalar yapılmış, şiirler okunmuş, şarkılar söylenmiş, davul zurna eşliğinde halaylar çekilmiştir. Işıklarla aydınlatılan sokaklarda gencinden yaşlısına herkes geç vakitlere kadar eğlenmiştir. Ayrıca Halkevi tarafından, halka tiyatro oyunları sergilenmiş ve sinemalarda filmler izlettirilmiştir. Bayramı en güzel şekilde geçirmeleri amacıyla çocuklar için de birçok aktivite hazırlanmıştır.

Yine merkez ile kaza ve köylerinde yapılacak resmi açılış ve temel atma törenleri, özellikle Cumhuriyetin yıl dönümlerine denk getirilmiştir.

Samsun yerel basını, Samsun ve Ahali Gazeteleri ile 19 Mayıs Dergisi'nde, Cumhuriyet'in yıl dönümü için özel sayılar çıkarılmış, sayfalarında bayram hazırlıklarına ve kutlamalarına geniş yer verilmiştir. Valiliğin hazırladığı Cumhuriyet kutlamaları ve kabul resmi

programları gazetelerde ilan edilmiştir. Gazetelerin ilk sayfalarında, Atatürk, İsmet İnönü, Fevzi Çakmak gibi devlet adamlarının resimleri ve vermiş oldukları nutuklar yer almıştır. Bayram dolayısıyla Vali tarafından çekilen kutlama telgrafları ve gelen cevaplar yayınlanmıştır. Cumhuriyet'in, geçen sürede gerek ülkeye, gerekse şehre sağladığı kazanımlar hakkında değerlendirmelerde bulunulmuş ve bunlar ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Gazetelerde, Cumhuriyet ve Atatürk temalı makaleler ve şiirler yazılmıştır. Yine gazetelerde, Samsun Vilayeti'nde yıl içerisinde yapılan yatırımlar, hizmetler, projeler hakkında geniş bilgiler verilmiştir. Ayrıca gazetelerde, tören alanında çekilen fotoğraflar da yer almıştır.

Kaynakça

Arşivler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Resmi Yayınlar

Düstur

Resmi Gazete

TBMM Zabıt Ceridesi

Sürelî Yayınlar

Ahali Gazetesi

Samsun Gazetesi

19 Mayıs Dergisi

Tetkik Eserler

Bolat, B. (2010). Cumhuriyetin İlan Edildiği 29 Ekim Kutlamalarına Toplu Bir Bakış. *Altıncı Uluslararası Atatürk Kongresi, 12 - 16 Kasım 2007 Ankara, Bildiriler Tam Metni İçinde*, (1), 595-612.

Caymaz, B. (2007). Cumhuriyetin Onuncu Yıl Kutlamaları: 29 Ekim 1933. *Bilgi ve Bellek: Türk Devrim Tarihi Çalışmaları Dergisi*, 4 (7), 115-139.

Çanak, E. (2013). Adana'da Cumhuriyet'in Onuncu Yılı Kutlamaları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 29(86), 1-25.

Alpaslan, E. (2017). Tek Parti Döneminde Adana'da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1933-1943). *Çukurova Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 93-119.

Öztürk, G. (2015). Niğde'de Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1926-1948). *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 14 (3), 585-599.

- Çevik, M. ve Haykır, Y. (2014). Elazığ Basınına Göre Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Elazığ'da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1925-1932). *Türk Dünyası Araştırmaları*, 107 (211), 195-226.
- Doğaner, Y. (2007). Cumhuriyetin Onuncu Yıl Kutlamaları. *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5 (9), 119-143.
- Haykır, Y. Ve Çevik, M. (2014). Tek Parti Döneminde Elazığ'da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1945). *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9 (7), 331-377.

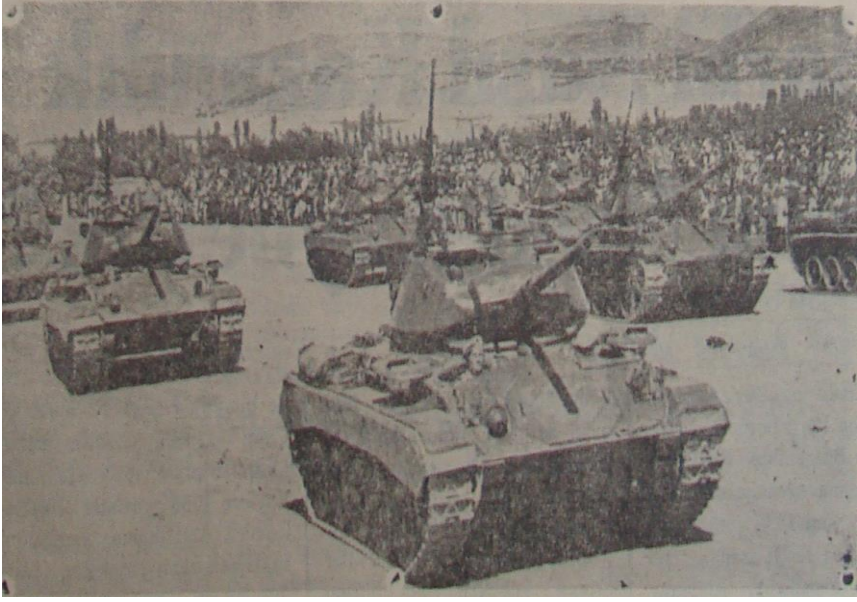
Ekler

Resim 1: 29 Ekim 1938 yılı Cumhuriyet Bayramı Resmi Tören Alanı

Resim 2: Cumhuriyetin eserlerinden Yeşilirmak Köprüsü

Resim 3: 29 Ekim 1938 yılı Cumhuriyet Bayramı Kutlamalarında Motorlu Kıtaların Geçit Resmi

Resim 4: 1948 yılı Cumhuriyet Bayramı Geçit Resmi

**Öz tarihimizi, öz dilimizi
Cümhuriyet öğretti.**

Samsun

**Gazi özümüzü dile
Dilimizi öze getirdi.**

29 Birinci teşrin

RESMÎ VİLÂYET GAZETESİ

Numara 565

Saygılı ve Erdemli Yurttaşlar

Bu gün Cümhuriyet Bayramlarımızın On birinci yılını bitirerek
On ikinci Yılına Büyük önmeler, Sonsuz güveneler içiude
kavuştuk. Kamunuzun Bayramalrını Yürekten Kutlularız .

Öz Türk Bayramı

Avrupa ile Asya kıtası arasında Avrupalıların Türk diye andığı bir devlet vardı ki, Osmanlılık denilen ye hiç kimse tarafından bilinmeyen karma karış bir kâhka yaşadılıp gidiyordu .

Evet yaşadılıp gidiyordu yaşadıyordu . Kendisinde yaşamak kuvvet ve kabiliyeti çoktan sömüştü . Oyle bir bütün idi ki, onu yapan kâhıklar bir birine düşmüş ve su halde bir birini tutmaz olmuştu . Osmanlı, fakat, Ermeni . . . Osmanlı fakat, rum . . . Osmanlı fakat Bulgar ve itâlır

Eğer böyle bir karışıklığa millet veya Devlet demek doğru olmak lâzım gelse, bütün dünya Devlet ve milletlerinin topma birden Osmanlı demek de doğru olması gerekti . Halbuki, böyle bir söze her adamın gölgesi gelir . . . İşte Osmanlı milleti böyle asılsız, gülünç bir hayal idi .

Bu perişan yığın için de, birlik, dirlik gibi şeyler arayan ve bulıncacığını söyleyen çok oldu . Bu sözlere yüzündendir ki, kutlu yurdumuz bir zamanlar kanlı kavgalara sahne oldu .

Yurdun, bodunun zararına olarak yüksel geçinmek hevesi taşıyan yabancı kanlı adamlar, ellerine düşürdükleri öz Türk milletini çok aldattılar . Yanlış, onlara bilerek doğru, doğruyu da yanlış gösterdiler . . .

Öz Türk milleti asırlarca yandı, yanlış yola gitti, tarihini attılar, dilini buda-

Büyük Türk almanına yer yâhinde eşi belıncıyan Bektaş ve büyük Türk ordusunun en büyük Türk ordusunun en büyük baş komandanı
Gazi Mustafa Kemal Hz.

Cümhuriyetin On birinci Yılıni Bitirirken

Yüz yılların içinde, yıllar yılların içinde aylar, günler uzular eridi . Göklere karahıklar sardı . Toprağı dükkülen kanlar çatladı . Aynlık çeşmelerinin oluklarını yosunlar tkadı . Yolları dikenler kapadı . Kapılara ö rümcekler ağ kurdu . Soluyan göğüsleri açık susturdu ağıyan gözlere, kanyan yaralara ağular sunuldu . İşte Cümhuriyetten önce böyle yaşanıyordu .

Sarayın dört duvarı arasında sözsüzlaşan Sultanlar bu budunun durgun ,

uyuk sağır olmasını istiyor, bilgi sırlıkten söylemesini unutan şaşırın bu türün Türk olusunun başına yat dilleride kötülüğün en ağırığını .

ölümün kara yüzünü, önen diye uzatıyorlardı . Kendileri sarayda köşünün kıvrak dal gâlarında gaygusuzlukla, kavanoza uzularını geçiriyorlardı . Soyu her kaynağın başında olan gün görünüş Türk ulusu çarkıuz, gömlek siz, aç, yoksul, sogukta, siccakta padişah adına, hilafet adına uğursuz, düşüncesiz, işler gerisinden koşturuluyor? Yavuklaşınan, yüzü duvaklımsın, beşikte beraklığını görmeden kuma gömülüyor, buza tirmandırılıyor, yaşınca savasıyor, adına şehit deniyordu . İşte cumhuriyetten önce böyle yaşanıyordu .

Bir sürü köle, bir sürü tutsak gibi bu budunun kani emiliyordu . Yaşamak yok, ışık yok, özünü, süren için de eziliyor, güyten düşüyor . İşte Cümhuriyetten önce böyle yaşanıyordu .

Bunlar yetmiyormuş gibi de Sevrim değersiz paçavramı bu budunun başına kendi elleriyle takmaktan çekimiyen alcaık padişahlar Cümhuriyetten önce böyle yapıyorlardı .

Yurdu dört yarımdan kullurmuş canavarlar sarımsı . Her gün bağı parça lanıyordu . Bir kırılmanın buradan doğuya geçtiğini soymanın kanında çaktığını gördük . Batıya dönersek şu Sana 3 üncü sahife

Büyük Gazi

*İşte bir Türk ulusu
Geldi Türkân kanından
Yarattı bir ulusu
Korkmadı hiç canından
Türkliğüne inandı
Düşmanlara dayandı
Büyük zafer kazandı*

*O zaferdir anası
Yüce Cümhuriyetin
İçin bundan kanısı
Çelikten oldu metin
Yok artık, kolay, çetin*

*Demirlerle tererek
Yurdun her bucağını
Yaktılar ocağını*

*En fakir köyün bile
Ve bu iş, bile, bile
Anlayarak, görerek*

*Bayceğli İsmet paşa
Baş vurdu dağa dayı
Boz krları koraritt.*

*Yoktan neler yarattı
Binbir fabrika kurdu
Şenlendirdi bu yurdu
İşsizlere iş buldu
Aç olamı doyurdu*

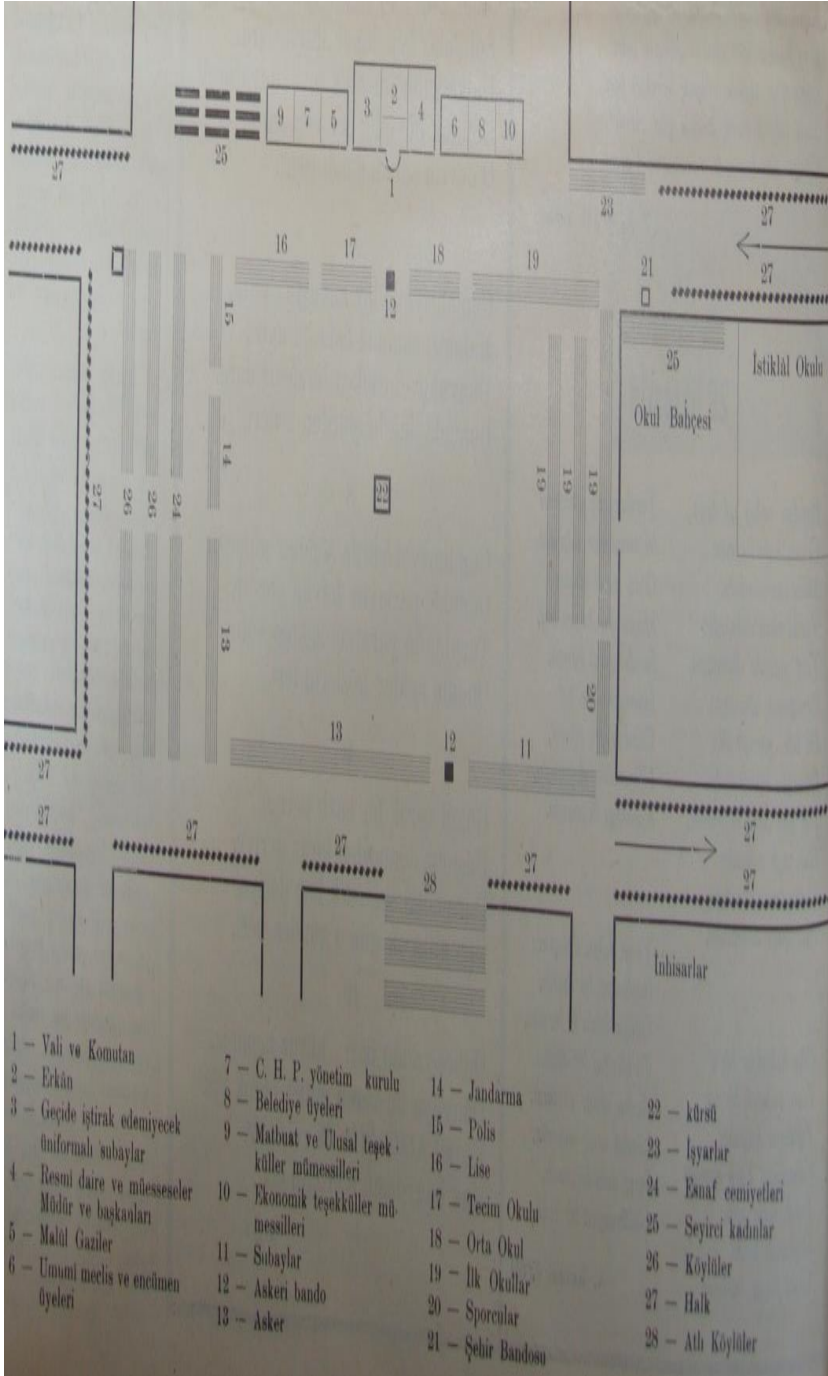
*Akdeniz, Karadeniz
Bu iki su birleşti
Kaldı soluk bentiz
Yurdu sağlık yerleşti*

*Adanınan gemisi
Bir günde gelir bize
İstanbul demisi
Her akşam coimisi
Gelir sudan, karadan
Her öğüt Ankaradan*

*İşitilir her elden
her yerden onun sesi
Armağandır ezelden
Bize Cumhuriyet*

*Açıldı sana yollar
Ey ulusun raisi
Bayramını kutlular
Samsundan
Etem Veyi*

Resim 5: Samsun Gazetesi Cumhuriyetin On Birinci Yıldönümü Özel Sayısı

Resim 6: Cumhuriyet Bayramı Tören Alanı Krokisi